

การสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวผ่านเรื่องราว ศิลปวัฒนธรรมชุมชนด้วยการแกะสลักบนประตูโบสถ์ วัดศิริมงคล บ้านอาฮี อำเภอกำลัง จังหวัดเลย

ไทยโรจน์ พวงมณี*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ประเทศไทย

Creation of Learning and Tourism Areas through Community Arts and Cultural Stories on the Carved *Ubosot* Gates of Siri Mongkhon Temple, Ban Ahee, Tha Li District, Loei Province

Thairoj Phoungmanee*

Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 1 February 2023

Revised 27 August 2023

Accepted 15 September 2023

คำสำคัญ

การสร้างพื้นที่การเรียนรู้,
พื้นที่การท่องเที่ยว,
เรื่องราวศิลปวัฒนธรรม,
บานประตูโบสถ์แกะสลัก

* Corresponding author

E-mail address:

thai-roj@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา
มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทวัดศิริมงคล บ้านอาฮี อำเภอกำลัง
จังหวัดเลย และ 2) ศึกษาการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมบน
ประตูโบสถ์แกะสลัก วัดศิริมงคล อำเภอกำลัง จังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมายที่
ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือ ผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ 13 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบ
ไม่มีโครงสร้าง และประเด็นการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บและ
รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า
1) วัดศิริมงคลสร้างขึ้นราว พ.ศ. 2284 เดิมชื่อว่าวัดสบเงิน เป็นวัดที่ชุมชน
ใช้ในกิจกรรมทางพุทธศาสนา กิจกรรมของชุมชนและใช้เป็นพื้นที่การจัด
การท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในพุทธศาสนา
และชุมชน เช่น พระพุทธรูปปางนาคปรก พระธาตุเม่นาวเดี่ยว และอุโบสถ
ที่แกะสลักเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมชุมชน และพุทธประวัติ และ 2) การสร้าง
พื้นที่การเรียนรู้เรื่องราวศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีแห่ต้นดอกไม้
การเส็งกลอง การเลี้ยงบ้านและงานบุญเดือนหกที่มีคุณค่าของชุมชน
ลงบนบานประตูโบสถ์แกะสลักต้องผ่านคณะกรรมการวัดและหมู่บ้าน
ร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบดำเนินการนำเรื่องราวมาเชื่อมโยงกับงาน
พุทธศิลป์ ด้วยการหาตำแหน่งและฉากของเรื่องราวที่เหมาะสมและมี
อัตลักษณ์ของชุมชนมาทำการแกะสลักนูนสูง เพื่อการบันทึกเรื่องราวและ
ใช้เป็นพื้นที่การเรียนรู้และสื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

Keywords:

creation of learning area,
 tourism area,
 arts and cultural stories,
 Ubosot gates

Abstract

This research was conducted using the qualitative research methodology aiming to: 1) study the context of Siri Mongkol temple in Ahee Village, Tha Li District, Loei Province; and 2) to study the creation of cultural arts areas on carved *ubosot* gates of Siri Mongkol temple, Tha Li District, Loei province. The target group for collecting data were 13 informants who were knowledgeable people and workers. Unstructured interviews and focus groups were the research tools for collecting data, and content analysis was used for analyzing the data. The results were as follows: 1) Siri Mongkol temple was built around 1741. The former name was Wat Sop Ngeon. This temple was used for Buddhist and community activities and a tourism management area because there were a lot of valuable tourism resources in the temple area and community such as the Nak Prok Buddha image, Ma Nao Diew temple, and the carved gate of the *ubosot* narrating the story of community cultural arts and the history of the Lord Buddha. 2) The creation of the cultural arts area included a floral procession tradition, the Seng Klong tradition, the Liang Ban ceremony, and the community's valuable sixth-month merit making ceremony carved on the gate of the *ubosot* which needed to be permitted by the committee of the temple and the village in order to link the stories with Buddhist arts by searching for the position and setting of the stories with appropriateness and the uniqueness of Ahee village to create high-relief to record the stories and to be used as a learning center and the medium of the community's tourism management.

1. บทนำ

บ้านอาฮี เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศ สปป.ลาว มีแม่น้ำเหืองกั้นพรมแดน พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีจำนวนมาก (พรมล ระหาญนอก และคณะ, 2561, น. 806-811) เช่น เครื่องมือหินกะเทาะโดยชุมชนได้เก็บรวบรวมไว้ที่บ้านเสียมตุ่นและโรงเรียนบ้านอาฮี นอกจากนี้บ้านอาฮียังมีพื้นที่ทางศาสนาคือวัดศิริมงคล วัดเมืองตูมธรรมารามที่มีประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าและวัตถุทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับตำนานเมืองตูม และพระธาตุมะนาวเดี่ยวที่เชื่อมโยงความเป็นมาของการสร้างชุมชนและหมู่บ้านอาฮี การมีทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ดีมีคุณค่าทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี ได้กำหนดกลยุทธ์เพื่อการยกระดับให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยมีภาครัฐ เช่น อพท. และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง (กฤษฎา ไชยงาม และคณะ, 2560, น. 76)

วัดศิริมงคลเป็นพื้นที่เฉพาะที่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนใช้ประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาในอุโบสถ และศาลาการเปรียญ และพระพุทธรูปขนาดปรกมูจลินทร์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ในวัด ทำให้นักท่องเที่ยวต่างเดินทางเข้ามาในพื้นที่เพื่อไหว้พระและขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต (พระมหาเศรษฐศิริ ปภสฺสโร และคณะ, 2564, น.175-187) วัดยังเป็นพื้นที่ร่วมงานช่างฝีมือ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และหัตถกรรม เรียกว่า “งานพุทธศิลป์” ที่ช่างได้สะท้อนถึงคติ ความเชื่อ และค่านิยมของท้องถิ่นที่มีต่อรูปแบบของผลงาน (พระราชปริชามูณี และคณะ, 2563, น. 49-58) งานพุทธศิลป์ยังช่วยสร้างปัญญาญาณแก่พุทธศาสนิกชนและผู้สนใจที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย (อดุลย์ หลานวงศ์ และ พระมหามิตร จิตปัญโญ, 2562, น. 262-275) ด้วยเรื่องราวและรูปแบบที่สร้างสรรค์ผ่านการคิดของช่างศิลป์ เมื่อสัมผัสกับเรื่องราวและความประณีตของผลงานจะช่วยขัดเกลาความละเอียดอ่อนของจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สมบูรณ์แบบขึ้น (จิราภรณ์ เชื้อพรวน และคณะ, 2560, น. 54-63) วัดศิริมงคลเป็นวัดแรกของหมู่บ้านที่มีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับความเชื่อท้องถิ่น และยังเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมชุมชนตลอดทั้งปี เช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลอาฮีทำการจัดขึ้นช่วงหลังวันสงกรานต์ มี 12 หมู่บ้าน เข้ามาร่วมกันจัดทำต้นดอกไม้สำหรับจัดขบวนแห่ไปถวายองค์สมเด็จพระเจ้าก่อนที่จะอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประทับที่เดิม (กฤษฎา ไชยงาม และคณะ, 2560, น. 76-78)

พื้นที่วัดศิริมงคลถูกใช้เป็นพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวมีคุณค่าทางจิตใจ เช่น พระพุทธรูปขนาดปรกมูจลินทร์ และพระธาตุมะนาวเดี่ยว ดังนั้นพื้นที่วัดในฐานะพื้นที่พิเศษที่มีการรวบรวมงานพุทธศิลป์หลากหลายแขนง

ถ้ามีการบริหารจัดการที่ดีทั้งการประชาสัมพันธ์และการท่องเที่ยว ก็สามารถสร้างการรับรู้ คุณค่า ความงามและความคิดกลับไปด้วย (กรรณิกา คำดี, 2558, น. 176-191) การสร้าง อุโบสถใหม่ของวัดศิริมงคลทำให้ประชาชนท้องถิ่นร่วมกับเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัดได้ ร่วมกันคิดหาเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีเพื่อนำมาเชื่อมโยงกับงานพุทธศิลป์ด้วยการแกะสลักบนบานประตูอุโบสถ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้วัดมีความสวยงาม สามารถดึงดูดใจให้ ชาวบ้านให้เข้าวัดเรียนรู้พระธรรมคำสอน พระครูภวนาโพธิคุณ และคณะ (2558, น. 1-13) กล่าวว่าการแกะสลักเป็นเทคนิคในงานพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สามารถสร้าง ประสพการณ์และขัดเกลาอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้สัมผัสได้ และยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนด้วย (พระราชปริชามูณี และคณะ, 2563, น. 49-58) สำหรับ บานประตูอุโบสถแกะสลักของวัดศิริมงคลนั้นได้มีการนำศิลปวัฒนธรรมมาเป็นเรื่องราวสร้างสรรค์ เช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเส็งกลอง การเลี้ยงบ้าน และงานบุญเดือนหก ซึ่งจะช่วย บอกเล่าเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยงานแกะสลักจะแสดงนัยเชิง ความหมายถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของบรรพบุรุษในพื้นที่ อย่างไรก็ดีตาม การสร้างงานแกะสลักบนบานประตูอุโบสถขึ้นมา มีเป้าหมายเพื่อสร้างงาน พุทธศิลป์ที่มีการผสมผสานเรื่องราวศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า และมีลักษณะเฉพาะของบ้านอาฮี มาทำการแกะสลักให้เป็นรูปแบบทางศิลปะ ทั้งนี้เพื่อให้ คนรุ่นใหม่ได้มีพื้นที่การเรียนรู้ และพื้นที่การรับรู้คุณค่าความงามด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา (โกสุม สายใจ, 2560, น. 1-10; รุ่งทิวา ทำน้ำ และ อธิป จันทรสุริย์, 2563, น. 90-111) โดยผลงาน การแกะสลักบนบานประตูอุโบสถย่อมทำให้ชุมชนตระหนักรู้ ชื่นชมและเห็นคุณค่าถึงการมีอยู่ ของศิลปวัฒนธรรม จนนำไปสู่การอนุรักษ์ และผลักดันให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และนำองค์ความรู้ไปประยุกต์สู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนที่มี อัตลักษณ์ต่อไป (ฐาปกรณ ศรีธรรมา, 2558, น.1-18; พรกมล ระหาญนอก และคณะ, 2561, น. 806-811)

จากที่กล่าวมา วัดและงานแกะสลักบนบานประตูอุโบสถที่ถือว่าเป็นงานพุทธศิลป์ที่ อยู่ในวัดศิริมงคลถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า สามารถช่วยกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวที่และ ชุมชนขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้ โดยการใช้เนื้อหาเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมมาแกะสลัก โดยพื้นที่บานประตูแกะสลักนั้น ถือว่าเป็นพื้นที่การรับรู้ความคิดเชิงช่าง ประเพณี และวิถีชุมชน ได้อย่างชัดเจน สามารถสร้างการรับรู้และการตอบสนองต่อคุณค่าทางวัฒนธรรม วิถีชุมชน พร้อมกับการสร้างพลังผลักดันและขับเคลื่อนความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาได้เป็น อย่างดี และยังสามารถสร้างความเพลิดเพลิน เมื่อสัมผัสกับงานแกะสลักในฐานะงานพุทธศิลป์ ที่มีความละเอียดอ่อนและประณีต (พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง) และคณะ, 2564, น.1-13) จากการศึกษาศาสนาเพื่อค้นหาประเด็นการวิจัยพบว่า บริเวณอุโบสถ และบริเวณพื้นที่ บานประตูอุโบสถมีรูปรอยของการแกะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี โดยพื้นที่

ดังกล่าวยังไม่มีการนำมาประยุกต์ใช้ หรือมีการพัฒนาเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างชัดเจน และกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ขาดพื้นที่การเรียนรู้สำหรับการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยว ได้เข้าใจถึงศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีที่มีอัตลักษณ์เฉพาะอย่างไว้การจัดการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วม และสร้างระบบการเรียนรู้ จนนำไปสู่การพัฒนาและการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในวัด (learning space) เพื่อให้พื้นที่ของวัดมีคุณค่ามากกว่าการสืบสานพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวผ่านการใช้เรื่องราวของศิลปะท้องถิ่นมาสื่อสารบนบานประตูโบสถ์วัดศรีมงคล ซึ่งข้อมูลจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพื้นที่วัดศรีมงคล บ้านอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และ 2) เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมบนบานประตูโบสถ์และสลัก วัดศรีมงคล อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

2. เนื้อหา

2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่วัดกับการสร้างงานพุทธศิลป์

วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่พระธรรมคำสอน ช่วยอบรมบ่มนิสัยบุคคลให้มีการเรียนรู้เรื่องของประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น (กรรณิกา คำดี, 2558, น. 176-191) สำหรับศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ในวัดนั้น ถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวที่เป็นองค์ประกอบที่โดดเด่นที่ช่วยดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาร่วมเรียนรู้ และร่วมมีประสบการณ์เชิงคุณค่าจากการได้รับรู้ ได้สัมผัส และสร้างการชื่นชมกับผลงานที่ไม่มีในพื้นที่ตนเอง (พระชยานันท์มณี และคณะ, 2562, น. 315-331) การใช้ทุนทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ มาพัฒนาเป็นกลไกสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาวัดและงานพุทธศิลป์ให้เกิดความยั่งยืนนั้นต้องอาศัยบุคคลที่มีศักยภาพ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันบนฐานของความเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สำคัญ (สราวุธ ผาณิตรัตน์ และคณะ, 2564, น. 93-108) การพัฒนาพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมด้วยการผสมผสานกับงานพุทธศิลป์นั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ เทคนิควิธีการ และแนวคิดใหม่ที่ถูกนำมาใช้สร้างสรรค์ให้เป็นงานพุทธศิลป์ร่วมสมัย (Contemporary art) ที่ยังคงเนื้อหาหลักกรรมทางพุทธศาสนา และพุทธปรัชญาที่เหมาะสมกับรสนิยมของคนในสังคม (โกสุม สายใจ, 2560, น. 1-10) โดยที่พื้นที่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่ในวัดและงานพุทธศิลป์จะถูกสร้างขึ้นเป็นถาวรวัตถุ บนฐานของการรับรู้ร่วมกัน (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2565, น. 115-131) ดังนั้นการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมไปสู่การจัดการให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวในวัด จึงเป็นการพัฒนาพื้นที่ผ่านผลผลิตทางสังคมในรูปแบบวัตถุหรือวิถีปฏิบัติ พื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคน

ร่วมกัน โดยที่คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมนั้น สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ และปกป้องด้วยกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (กรรณิกา คำดี, 2558, น. 176-191)

คำว่า “งานพุทธศิลป์” หมายถึง ผลงานที่มีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ถูกสร้างขึ้นโดยช่างศิลป์ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวพุทธประวัติและหลักธรรม คำสอน ดังนั้นผลงานจึงได้รับการยอมรับจากสังคมว่า ผลงานมีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี เช่น ภาพเขียน สถาปัตยกรรม เจดีย์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ (ลือชัย เลพล และคณะ, 2565, น. 887-900) ยังมีการสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อศาสนาพุทธ ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้วัดมีความสมบูรณ์แบบมากขึ้น สำหรับงานพุทธศิลป์ถูกนำเสนอให้เห็นเชิงกายภาพ 2 ลักษณะ คือ 1) ด้านเนื้อหา ที่สื่อสารเรื่องราวพุทธศาสนา อาจสอดแทรกเรื่องราวประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนลงไปในงานด้วย และ 2) ด้านรูปแบบ ที่เกิดจากการจัดวางด้วย องค์ประกอบศิลป์ เช่น การใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี ผิวดมผัสและบริเวณว่างมาผสมผสานกัน และใช้หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์เข้ามาทำให้ผลงานมีความเป็นระเบียบและลงตัว เพื่อผลทางการรับรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพและการตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของความจริง (สมโชค สินธุกุล, 2560, น. 139-149) ส่วนงานพุทธศิลป์มีหลากหลายรูปแบบดังนี้ 1) งานสถาปัตยกรรม (architecture) เช่น อาคารสิ่งก่อสร้าง ดังนี้ อุโบสถ วิหาร กุฏิ สถูป เจดีย์ ศาลาการเปรียญ หอไตร และหอรบฉิ่ง 2) งานประติมากรรม (sculpture) เช่น พระพุทธรูป และลวดลายประดับศาสนสถานที่มีลักษณะ นูนต่ำ นูนสูง ลอยตัว และ 3) งานจิตรกรรม (painting) ที่เขียนบนฝาผนังอุโบสถ วิหาร และ ศาลาการเปรียญ ช่างศิลป์ได้นำเรื่องราวพุทธประวัติ วรรณคดี หลักธรรมคำสอน คติความเชื่อ นิทานพื้นบ้าน และวิถีชีวิตมาเขียน ผลงานจึงมีลักษณะอุดมคติ (idealistic) (โกสุม สายใจ, 2560, น. 1-10) โดยงานพุทธศิลป์สามารถแสดงพลังแห่งความงามออกมาจูงใจให้พุทธศาสนิกชน เข้ามาเรียนรู้ หาคความหมาย หรือคุณค่าทางปรัชญา จนเกิดซาบซึ้งต่อพระรัตนตรัย สามารถ เข้าถึงศีล สมาธิและปัญญา ที่เป็นหลักธรรม และคำสอนในพุทธศาสนาแบบไม่รู้ตัวได้ (พิริยา พิทยาวัฒน์ชัย และคณะ, 2563, น. 63-74)

2.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว

คำว่า พื้นที่การเรียนรู้ (learning space) หมายถึง สถานที่หรือสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ บริเวณ จุด ตำแหน่ง หรือเป็นพื้นที่การเรียนรู้เสมือนจริง และพื้นที่ผสมผสานที่ช่วย ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับมนุษย์ที่อยู่ในสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามพื้นที่การศึกษานั้น ไม่ได้มีข้อจำกัดอยู่เฉพาะในชั้นเรียนเท่านั้น แต่พื้นที่การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่และ ทุกเวลา ส่วนการออกแบบพื้นที่การศึกษานั้น ผู้ออกแบบจะต้องมีการจัดการให้สอดคล้องกับ ความต้องการสากลของมนุษย์ พื้นที่ต้องสามารถยืดหยุ่นไปตามกิจกรรมการเรียนรู้ และพื้นที่ ต้องสามารถตอบสนองความต้องการใช้ประโยชน์และการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย (พนัส

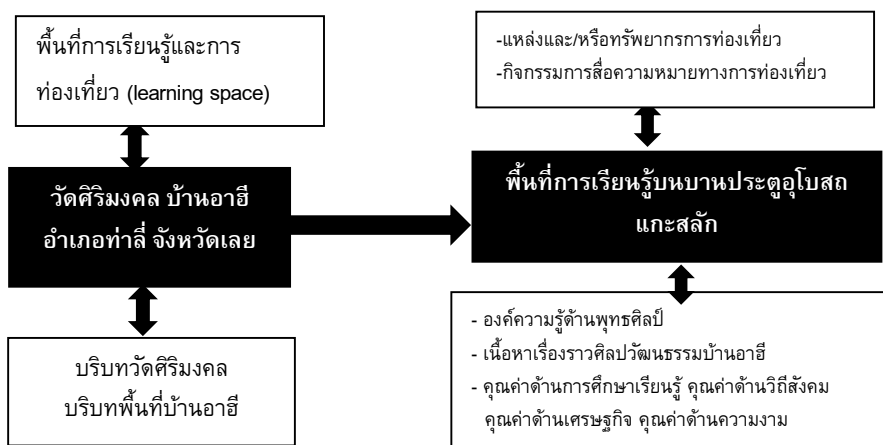
จันทร์ศรีทอง, 2566, น. 86-101) อย่างไรก็ตาม ในสังคมแห่งการเรียนรู้นั้น พื้นที่การเรียนรู้จะมีหลายลักษณะ เช่น พื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพ (physical learning spaces) พื้นที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ (formal and non-formal learning) พื้นที่การเรียนรู้เสมือนจริง (virtual) พื้นที่การเรียนรู้รอบอาณาบริเวณสถาบันการศึกษา (outdoor learning spaces) โดยรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่ผ่าน การออกแบบมาแล้วนั้น จะมีผลต่อการกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และประสิทธิภาพ จากการเรียนรู้ด้วย (ตรีจันทร์ ทายาทย์, 2565, น. 289-311) อย่างไรก็ตาม พื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว ยังอาจเชื่อมโยงสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น สามารถกำหนดให้เป็นจุดที่ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาสัมผัสกับคุณค่าของวัฒนธรรม และวัตถุทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ที่สามารถสร้างการรับรู้ สุนทรียภาพและจิตวิญญาณของชุมชนที่ประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิตและกิจกรรมของชุมชนลงไปด้วย (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2561, น. 93-112)

สำหรับการออกแบบและกำหนดพื้นที่การเรียนรู้นั้น เป้าหมายคือจะต้องเน้นผู้ใช้งานเป็นสำคัญ (human centered design หรือ user-centered design) โดยมีแนวคิดจากความเป็นสากลของมนุษย์ ที่ต้องการสิ่งเอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกสบาย ทั้งทางกายและจิตใจ โดยพื้นที่การเรียนรู้จะต้องตอบสนองมนุษย์หลากหลายรูปแบบ ที่อยู่บนฐานการคิด ดังนี้ 1) การเข้าถึงและการเชื่อมโยง (access and linkages) 2) สภาพที่ก่อให้เกิดความสะดวกสบาย พร้อมกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (comfort and image) 3) มีผู้ใช้งานที่เหมาะสมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น (uses and activities) และ 4) การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทางสังคม (sociability) (ธนภูมิ วงษ์บำรุง และคณะ, 2565, น. 144-163)

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับวัดศิริมงคลในฐานะเป็นพื้นที่การเรียนรู้ โดยภายในวัดมีงานพุทธศิลป์หลายลักษณะผสมผสานร่วมกันอยู่ เช่น ประติมากรรม ปูนปั้น และการแกะสลัก และสถาปัตยกรรมที่ช่างศิลป์ได้ผสมผสานงานหลากหลายประเภทลงบนตัวอาคาร มีเป้าหมายสำคัญ คือการทำให้พื้นที่ของวัดมีความสวยงาม และสามารถโน้มน้าวจิตใจให้เข้ามาเรียนรู้หลักธรรมคำสอน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ประสานสัมพันธ์กับมนุษย์ อย่างไรก็ตาม พุทธศิลป์ก็ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้วัดมีความเป็นพื้นที่เฉพาะที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน สามารถพัฒนาไปเป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวได้อย่างสมบูรณ์แบบขั้นได้ ดังนั้น การที่วัดศิริมงคลมีการนำเรื่องราวพุทธประวัติ พระธรรมคำสอน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นมาผสมผสานรวมลงไปในงานจะช่วยสร้างโดดเด่น แตกต่างและไม่เหมือนใคร ซึ่งสามารถนำมาสู่การพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

2.2 วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 กลุ่มเป้าหมายใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ผู้รู้และผู้ปฏิบัติ ดังนี้ เจ้าอาวาสวัดศิริมงคล จำนวน 1 รูป ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 4 คน อาจารย์ จำนวน 2 คน ผู้นำจิตวิญญาณ 3 คน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี 1 คน กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 2 คน ได้มาโดยใช้วิธีการเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัดศิริมงคลและการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ 2) มีประสบการณ์เข้าร่วมงานประเพณีท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง และ 3) เป็นปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้นำทางการที่คนในชุมชนยอมรับและนับถือ

2.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดศิริมงคล และการจัดการท่องเที่ยวบ้านอาฮี จากสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และสื่อออนไลน์ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นดังนี้ พื้นที่การเรียนรู้ และการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยลงพื้นที่บ้านอาฮีลงพื้นที่จำนวน 3 ครั้ง โดยการประสานงานกับปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เจ้าอาวาส ชาวบ้าน เพื่อสัมภาษณ์ โดยการนัดหมายวันเวลาและสถานที่อย่างไม่เป็นทางการทางโทรศัพท์ ครั้งที่ 1 สัมภาษณ์ 5 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 2 คน เจ้าอาวาสวัด 1 รูป ผู้นำทางจิตวิญญาณ 1 คน ประเด็นบริบทของชุมชน บริบทของวัดศิริมงคล ครั้งที่ 2 สัมภาษณ์ มีผู้ให้สัมภาษณ์ 5 คน ประกอบด้วย เจ้าอาวาส 1 คน ปราชญ์ท้องถิ่น 3 คน ตัวแทนกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว 1 คน

ประเด็นองค์ประกอบของวัดศิริมงคลที่ใช้เป็นข้อมูลในการเรียนรู้และการท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านอาฮีที่เชื่อมโยงกับวัดศิริมงคล ครั้งที่ 3 การสนทนากลุ่ม จำนวน 1 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 3 คน ตัวแทนกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว 2 คน ตัวแทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 1 คน ประเด็นเหตุผลและแนวคิดการนำศิลปวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างผลงานแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลป์ การเลือกศิลปวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้แกะสลัก ฉากหรือตอนที่เลือกมาเป็นจุดหลักของภาพแกะสลัก วิธีการใช้พื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์แกะสลัก คุณค่าของงานแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ ในฐานะงานพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว

2.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมมาจัดระเบียบข้อมูลตามประเด็นของเครื่องมือวิจัย และตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นสร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้าดังนี้ ตรวจสอบข้อมูลด้านทฤษฎี (theory triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) และตรวจสอบข้อมูลด้านผู้วิจัย (investigator triangulation)

2.3 ผลการศึกษา

2.3.1 บริบทพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยววัดศิริมงคล

วัดศิริมงคล ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2284 ระยะแรกของการตั้งวัดใช้ชื่อว่าวัดศพเงิน โดยมีการเชื่อมโยงเข้ากับตำนานท้องถิ่นที่เล่าสืบต่อมาว่า พระยาสุนทรจักรกับพระนางพรหมจารี พร้อมกับชาวเมืองตูม ได้เดินทางพร้อมกับนำของศักดิ์สิทธิ์ และของมีค่าเพื่อนำไปร่วมบรรจุไว้ที่พระธาตุศรีสองรัก แต่เมื่อเดินทางมาถึงบริเวณบ้านอาฮี พระนางพรหมจารีได้ล้มป่วย และได้สิ้นพระชนม์ลง พระยาสุนทรจักรจึงได้จัดการฝังศพของพระนางไว้ และเดินทางต่อไปยังพระธาตุศรีสองรักเพื่อร่วมมือในการสร้าง เมื่อเดินทางไปถึงก็ทราบข่าวว่า พระธาตุศรีสองรักได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระยาสุนทรจักรจึงได้นำของมีค่าและพระบางจำลองกลับมายังบริเวณที่ฝังพระศพพระนางพรหมจารีและสร้างพระธาตุครอบไว้ มีการบรรจุสิ่งของไว้ใต้พระธาตุโดยฝังลึกลงไปประมาณ 40 เมตร ภายหลังคนลาวได้เดินทางกลับประเทศ แต่ก็มีคนบางส่วนที่ไม่ยอมกลับ จึงทำการตั้งรกรากและสร้างเป็นหมู่บ้านขึ้นตามแนวลำน้ำเหือง และริมแม่น้ำโขง อย่างไรก็ตาม ภายหลังพระยาสุนทรจักรได้มีการอภิเษกสมรสใหม่ตามคำแนะนำของขุนนางแต่ก็ไม่ทรงมีรัชทายาท สุดท้ายเมืองตูมจึงล่มสลายลง สำหรับพระธาตุที่ฝังร่างพระนางพรหมจารีไว้เรียกว่า “พระธาตุแม่นางเดี่ยว” ปัจจุบันเรียกว่า “พระธาตุเม่นาวเดี่ยว” ซึ่งเคยพังทลายลงมาครั้งหนึ่งแล้ว ภายในพระธาตุ พบว่า มีพระพุทธรูปสำริดขนาดเล็ก พระบุเงิน พระบุทอง และโบราณวัตถุอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในสภาพดี และสภาพที่ชำรุดจำนวนมาก เมื่อมีการบูรณปฏิสังขรณ์

พระธาตุใหม่ให้มีรูปทรงเหลี่ยม ด้วยการก่ออิฐถือปูนขึ้นมา จึงได้นำกลับบรรจุไว้ตามเดิม (พระมหาสมศักดิ์สดีสมปนโน และคณะ, 2563, น. 94-107) นอกจากนี้ยังมีหลวงปู่าคมุจลินทร์ หรือพระพุทธรูปนาครคิริมคลรัตน์ราชพิทักษ์โคตม แบบอย่างสมัยลพบุรี แกะสลักด้วย หินแกรนิต มีขนาดหน้าตักกว้าง 22 นิ้ว มีความสูงจากฐานถึงยอดเศียร 48 นิ้ว เดิมนั้นมี ลูกแก้วอยู่ที่เหนือพระนาภีและตรงพระขาน สันนิษฐานว่ามีอายุกว่า 600 ปี โดยมีเรื่องเล่า สืบต่อกันมาว่า หลวงปู่าคมุจลินทร์นั้นถูกสร้างขึ้นพร้อมกับพระบาง แหว่งหลวงพระบาง ประเทศลาว โดยชาวลาวได้อัญเชิญพระพุทธรูปลงสู่แม่น้ำโขงเพื่อการเสี่ยงทาย เพราะไม่สามารถ อัญเชิญเข้าประดิษฐานในวิหารที่สร้างเสร็จใหม่ได้ ซึ่งพระพุทธรูปก็ได้ลอยทวนน้ำมาตาม แม่น้ำเหือง จากนั้นจึงไหลมาวนอยู่ที่ทำนบ้านอาฮี ชาวบ้านจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ วัดศพนเงิน

วัดศิริมณฑลถือว่าเป็นพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ทำกิจกรรมทางประเพณีและศาสนาของ คนในชุมชนตลอดทั้งปี (ภาพที่ 2) เช่นในช่วงวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะอัญเชิญ พระพุทธรูปของวัดลงมาตั้งไว้ที่หอสงฆ์น้ำ เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าทำพิธีสงฆ์น้ำ ส่วนวันที่ 14 เมษายน นั้น มีพิธีการอัญเชิญพระพุทธรูปแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านนำน้ำหอมมา สงฆ์น้ำพระเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต จากนั้นชาวบ้านจึงร่วมกันเล่นสาดน้ำกัน เพราะเชื่อว่า เมื่อชาวบ้านออกมาเล่นน้ำกันมาก ภายในปีนั้นน้ำฝนจะมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนวันที่ 15 เมษายน วันปักธงก่อกองทราย และวันที่ 16 เมษายน เป็นวันงานแห่ต้นดอกไม้เพื่อเดินทางไป สักการะบูชาต่อพระรัตนตรัยที่วัดศิริมณฑล ก่อนที่จะนำพระพุทธรูปขึ้นไปประดิษฐานยัง แท่นบูชาที่เดิม มีจุดประสงค์เพื่อการบูชา สำหรับการขอมาต่อพระรัตนตรัยนั้นมาจากเหตุที่ ญาตีโยมอาจจะมีการกระทำการใด ๆ ในลักษณะล่วงเกินต่อพระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนพระพุทธรองค์ ทั้งจากกิริยา วาจา หรือใจ

ภาพที่ 2

อุโบสถวัดศิริมณฑลเป็นสถาปัตยกรรมแบบภาคกลาง ชาวบ้านใช้พื้นที่รอบอุโบสถทำกิจกรรมในประเพณีชุมชน

สำหรับประเพณีแห่ต้นดอกไม้บ้านอาฮีนี้จัดขึ้นหลังวันสงกรานต์ โดยชาวบ้านทั้ง 12 หมู่บ้าน จะมารวมมือร่วมใจกันจัดทำต้นดอกไม้ หมู่บ้านละ 1 ต้น มีความสูงประมาณ 2 เมตร โดยจัดทำที่วัดเมืองตูมธรรมาราม เพื่อร่วมกันจัดขบวนแห่ไปยังวัดศิริมงคล ด้วยการนำเอาไม้ไผ่ มาทำเป็นโครงสร้าง ให้มีรูปทรงคล้ายกระบี่ข้าวเหนียวโบราณ จากนั้นจึงทำการหุ้มด้วย กาบกล้วยหรือหญ้าคา และประดับตกแต่งด้วยใบไม้และดอกไม้ที่มีอยู่ตามบ้านของชาวบ้านให้ สวยงาม โดยแต่ละครัวเรือนจะเก็บดอกกุณฑล ดอกจำปา และดอกไม้ป่าชนิดอื่น มาทำการเสียบ ประดับไปที่โครงต้นดอกไม้จนดอกไม้เต็มโครง ในอดีตนั้นมีการประดับด้วยเครื่องไทยทาน เช่น สมุด ดินสอ กระดาษ ฝ้าย ไหม ไม้ขีดไฟ รูปเทียนและสิ่งของอื่น ๆ เพื่อนำไปถวายพระ เมื่อได้เวลาประมาณไม่เกินบ่าย 2 โมง ขบวนแห่ต้นดอกไม้ก็จะเริ่มเคลื่อนขบวนแห่ไปตาม ถนนในเขตชุมชน โดยมีชาวบ้านมารอร่วมขบวน และรอชื่นชมความงามของขบวนแห่ต้นดอกไม้ ตลอดระยะทาง 3 กิโลเมตร ก่อนจะเข้าไปที่วัดศิริมงคล สำหรับการแห่ต้นดอกไม้ นั้น จะมีการเตรียม คนที่มีความแข็งแรงและมีทักษะการหาม จำนวน 4 คน หามด้านหน้าจำนวน 2 คน และหาม ด้านหลัง จำนวน 2 คน ส่วนวิธีการหามนั้นจะเดินโยกไปตามจังหวะของเสียงดนตรีที่บรรเลงใน ขบวนแห่ เมื่อถึงวัดศิริมงคลจะทำการแห่รอบอุโบสถโดยการเดินวนรอบขวามือจำนวน 3 รอบ จากนั้นจึงนำต้นดอกไม้มาวางเรียงสำหรับการถวายพระสงฆ์ มีการไหว้พระเพื่อการรับศีล พร้อมกับกรกล่าวคำถวายต้นดอกไม้ และร่วมฟังเทศน์ฟังธรรมฉลองต้นดอกไม้ด้วย จากนั้น จึงอัญเชิญพระพุทธรูปที่นำมาสรงน้ำก่อนวันสงกรานต์กลับไปประดิษฐานไว้ตามเดิม

ภาพที่ 3

ด้านหน้าของบานประตูอุโบสถวัดศิริมงคลแกะสลักเรื่องราวพุทธประวัติ

2.3.2 การสร้างพื้นที่ศิลปวัฒนธรรมชุมชนบนบานประตูโบสถ์

1) แนวคิดการสร้างพื้นที่การเรียนรู้การแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ซึ่งบานประตูโบสถ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมที่มีพื้นที่ว่าง (space) รองรับเรื่องราวและลวดลายที่ช่างศิลป์จะมีการเลือกนำมาใส่และผสมผสานลงไปบนแผ่นบานประตู โดยการเน้นให้ประตูโบสถ์มีความสวยงาม ทั้งนี้งานพุทธศิลป์ที่มักมีการเชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวพุทธประวัติหรือประเพณี 12 เดือน และอาจมีการสอดแทรกเรื่องราววิถีชีวิตชุมชนผสมผสานลงไปในงานด้วย คนในพื้นที่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อคราวสร้างอุโบสถใหม่ของบ้านอาฮี เพื่อการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เป็นจิตวิญญาณรวมกับความเชื่อในพุทธศาสนา มาสร้างรูปแบบการเป็นพื้นที่เรียนรู้สู่พื้นที่แห่งความภูมิใจให้กับคนในชุมชน และเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างการรับรู้ และสร้างการตระหนักรู้ในคุณค่าความจริง ความดี และความงามของศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีได้เป็นอย่างดี สำหรับบานประตูโบสถ์ที่มีการแกะสลักนั้น แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) ประตูด้านหน้าแกะสลักเรื่องราวพุทธประวัติ ส่วน 2) ประตูบริเวณด้านหลังแกะสลักเรื่องราวศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อท้องถิ่น ที่เป็นหนึ่งในประเพณี 12 เดือนของชุมชนบ้านอาฮี ดังที่ ราไฟ กาแก้ว (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2565) กล่าวว่า “...กรรมการวัดและชุมชนลงความเห็นว่าจะประตูทางออกด้านหลังที่มีความสูง 306 เซนติเมตร ส่วนความกว้างของประตู 2 บานคือ 138 เซนติเมตร มีความเหมาะสมและควรจะมีการแกะสลักเรื่องราวประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเลี้ยงบ้าน การเสี่ยงกลอง และงานบุญเดือนหกให้มีลวดลายสวยงาม ทั้งนี้เพื่อการบันทึกการแห่ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างความซาบซึ้งใจในคุณค่าของประเพณีให้กับคนในชุมชน และยังเป็นการถวายเป็นพุทธบูชาในฐานะที่อุโบสถนั้นเป็นพื้นที่ของพระพุทธองค์ด้วย...” (ภาพที่ 3)

2) ศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีกับการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ เป็นเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี ที่นำมาประกอบสร้างบนพื้นที่แห่งความเชื่อความศรัทธาในพุทธศาสนา มีเป้าหมายในการแกะสลักเพื่อการบันทึกเรื่องราวของความงามและการแสดงคุณค่าของความเป็นท้องถิ่น ดังที่ ราไฟ กาแก้ว (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2565) กล่าวว่า “...การนำเรื่องประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นมาแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ร่วมกับงานพุทธศิลป์จะช่วยให้พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำบุญ ฟังเทศฟังธรรมและนักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของประเพณีและความเชื่อในพื้นที่บ้านอาฮี ส่วนกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้ใช้พื้นที่บนบานประตูอุโบสถ์แกะสลักเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การอธิบายสื่อความหมายและชี้ให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงสุนทรียภาพที่คนในชุมชนมีการยึดถือปฏิบัติ และเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและถูกพิจารณาเลือกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในงานพุทธศิลป์ที่อยู่ในวัดศิริมงคล..” ส่วน สันัญญา สิทธิ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2566) กล่าวว่า “...ประเพณีบ้านอาฮีถือว่าเป็นจิตวิญญาณของชุมชนที่มีการเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อในพุทธศาสนา เมื่อถึงงานประเพณีของชุมชน ลูกหลานและคนที่อยู่ในชุมชนบ้านอาฮีจะต้องเข้าร่วมงานบุญ และในงานบุญต่าง ๆ จะห้ามชาวบ้านทำงานและให้อยู่กับบ้าน...และคนในชุมชนบ้านอาฮีก็มีการปฏิบัติตามอย่างเหนียวแน่น...”

จึงนำมาเป็นเรื่องราวการแกะสลักบนประตูดุโบสถ เพื่อบันทึกความงามร่วมกันงานพุทธศิลป์
ดังนี้

1. การเสืงกลอง เป็นประเพณีและการละเล่นในพื้นที่บ้านอาฮีมากกว่า 80-100 ปี
ปัจจุบันชุมชนได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ให้เป็นประเพณีของชุมชน ในอดีตนั้นการเสืงกลอง ถือ
ว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ช่วยสร้างความบันเทิงให้กับคนในชนบท โดยชาวบ้านจะเดินทาง
จากบ้านเพื่อเข้าร่วมชมและฟังการเสืงกลอง (ภาพที่ 4) สำหรับการเสืงกลองนั้น ชาวบ้านจะใช้
กลองกิ่งหรือกลองหางในการตี เพื่อการแข่งขันกันว่ากลองของหมู่บ้านใดจะทำการเสืงกลองได้
ดังกว่ากัน อย่างไรก็ตาม การละเล่นและการแข่งขันการเสืงกลองจะมีการแบ่งผู้แข่งขันออกเป็น 2 ฝ่าย
แต่ละฝ่ายจะมีกลอง 2 ใบสำหรับการเสืงกลอง โดยพื้นที่วางกลองนั้นอาจมีการทำเป็นเสาขึ้นมา
ใช้แขวนกลอง หรือใช้วิธีการวางกลองกับพื้นคู่กัน แล้วผู้แข่งขันจะพลัดกันเข้าไปตีกลอง ส่วน
การตัดสินการแพ้ชนะนั้นคณะกรรมการจะพิจารณาว่ากลองใครจะสามารถตีให้เกิดเสียงดังกว่า
โดยคณะกรรมการจะทำการฟังสลักกันไป ถ้าเสียงตีกลองของใครสามารถตีกลองเสียงอีกฝ่ายได้
ก็จะเป็นผู้ชนะไปในการแข่งขันนี้

ส่วนการแกะสลักบนบานประตูดุโบสถนั้นช่างเลือกตอนที่ผู้ตีกลองสองคนทำการตี
แบบประชันหน้ากัน ผู้ตีกลองเสียงจะสวมใส่เสื้อคอกลมผ้าหน้าแขนสั้น กางเกงขาสั้นส่วน ผูกผ้าขาวม้า
บริเวณเอว ใช้พื้นที่วัดศิริมงคลเป็นองค์ประกอบของภาพ โดยมีศาลาการเปรียญ พระธาตุ
กำแพงวัด และต้นไม้เล็กใหญ่อยู่ด้านหลัง ขึ้นด้วยลวดลายหน้าจั่วและต่อเนื่องไปเป็นลวดลาย
ก้านขดตลอดทั้งแผ่น โดยการแกะสลักมีลักษณะนูนสูง (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 4

การทดลองเสืงกลองในงานประเพณีของชุมชน ด้วยการใช้กลองหาง และกลองกิ่ง

ภาพที่ 5

บานประตูบุโสดแกะสลักวัดศิริมงคลเป็นเรื่องราวการเล่นเส็งกลองของบ้านอาฮี โดยการประกอบร่วมกับงานพุทธศิลป์

2. ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านอาฮีจะร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันที่ 16 เมษายน เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานในช่วงวันสงกรานต์ ที่ชาวบ้านอาจกระทำการใดต่อพระพุทธรูปในลักษณะการล่วงเกิน สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่เคารพบูชาสูงสุด จึงต้องร่วมกันทำต้นดอกไม้ขึ้นเพื่อนำไปใช้แห่เพื่อการขอขมาและการสักการะบูชา โดยชาวบ้านแห่จะออกจากวัดเมืองตูมธรรมาราม เวลาประมาณบ่ายโมง เพื่อทำการเคลื่อนขบวนแห่ไปยังวัดศิริมงคล การแห่ต้นดอกไม้นั้นมีจุดประสงค์เพื่อการบูชาและการขอขมาลาโทษต่อพระรัตนตรัย การประกอบพิธีกรรมจะเป็นสิริมงคลต่อตนเอง ต่อบ้านเมืองและการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนั้นในช่วงการจัดงานแห่ต้นดอกไม้ นั้นชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำต้นดอกไม้ โดยถือเคล็ดว่า “จะต้องทำต้นดอกไม้ให้เสร็จภายในวันเดียว เมื่อได้นำต้นดอกไม้มาบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ก็จะทำให้ความเป็นสิริมงคลมาสู่ผู้คนในหมู่บ้าน ฝนตกต้องตามฤดูกาล พืชสวนไร่นาและสัตว์เลี้ยงมีความอุดมสมบูรณ์” ส่วนการเดินทางของขบวนแห่ต้นดอกไม้ นั้น จะเดินแห่รอบอุโบสถจำนวน 3 รอบ มีนัยดังนี้ รอบที่ 1 บูชาพระพุทธ รอบที่ 2 บูชาพระธรรม และรอบที่ 3 บูชาพระสงฆ์ เมื่อแห่ครบ 3 รอบแล้วจะวางต้นดอกไม้ไว้รอบอุโบสถเพื่อบูชาพระรัตนตรัย (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6

ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ของบ้านอาฮี จัดขึ้นหลังวันสงกรานต์ ชาวบ้านใช้พื้นที่วัดเมืองชุมชมรรมารามจัดทำต้นดอกไม้ช่วงเช้า ส่วนช่วงบ่ายจัดขบวนเป็นคุ้มบ้านแห่ไปประกอบพิธีกรรมถวายต้นดอกไม้ที่วัดศิริมงคล

ภาพที่ 7

บานประตูโบสถ์แกะสลักประเพณีแห่ต้นดอกไม้และงานบุญเดือนหกของบ้านอาฮี

ส่วนการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์นั้น ช่างจะทำการเลือกเรื่องราวและตอนที่มีการเดินเคลื่อนขบวนแห่ต้นดอกไม้ มีชาวบ้านที่ถูกคัดเลือกเพื่อมาเป็นผู้แบกต้นดอกไม้จำนวน 4 คน โดยวิธีการแบกนั้น ผู้แบกด้านหน้า 2 คน จะต้องเดินสลับกับผู้แบกด้านหลัง 2 คน ในลักษณะการโยกซ้ายโยกขวา เพื่อให้แขนของต้นดอกไม้ได้มีการสลับตัวเหวี่ยงไปเหวี่ยงมา โดยในขบวนจะมีชาวบ้านตีกลองและตีเกราะให้เกิดจังหวะเพื่อการเคลื่อนขบวนและการขยับโยกต้นดอกไม้

ให้สวยงามตามธรรมเนียมปฏิบัติต่อกันมา สำหรับผู้แบกต้นดอกไม้และผู้ตีกลอง ตีเกราะเคาะไม้ มีการสวมใส่เสื้อคอกลมผ่าหน้าแขนสั้น กางเกงขาสีส่วน ผูกผ้าขาวม้าบริเวณเอว ฉากหลังเป็น พื้นราบไม้ระบุงพื้นที่ของขบวนแห่ต้นดอกไม้นี้ เป็นการแกะสลักลักษณะนูนสูง รูปทรงด้านหน้า ทับซ้อนรูปทรงที่อยู่ด้านหลังทำให้เกิดมิติขึ้น (ภาพที่ 7)

3. งานบุญเดือนหก หรืองานประเพณีบุญบั้งไฟเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านอาศัยต้องเข้าร่วมกันประกอบพิธีกรรม เพื่อการขอพญาแถนให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตจากการเกษตรและพืชพันธุ์ธัญญาหารมีความอุดมสมบูรณ์ สำหรับกิจกรรมจะมีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง โดยเริ่มขบวนแห่จากหน้าวัดเมืองตูมธรรมาราม ไปถึงวัดศิริมงคล ระยะทางของขบวนแห่นั้น มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงบ่าย (ภาพที่ 8) เมื่อพิธีกรรมการแห่เสร็จสิ้น จะมีการแสดงหมอลำที่ชาวบ้านจ้างมาเล่นเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับผู้เข้ามาร่วมงานด้วย สำหรับงานบุญพระเวส หรืองานบุญมหาชาตินั้น มีที่มาจากหนังสือมหาชาติที่มีการกล่าวถึงพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้า เมื่อคราวที่พระองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ซึ่งบุญพระเวสและการฟังเทศน์มหาชาตินั้นมีมูลเหตุมาจากพระคัมภีร์มัลลยหิเมและมัลลยแสนที่กล่าวว่า “ถ้าผู้ใดปรารถนาที่จะพบพระศรีอริยเมตไตรย เมื่อได้เข้าถึงศาสนธรรมของพระพุทธองค์แล้ว จงอย่าฆ่าบิดามารดา สมณะ และพราหมณ์ อย่ายุยงส่งเสริมให้พระสงฆ์แตกแยก ชาติความสามัคคี และให้ชาวบ้านมีความอุตสาหะ มีความตั้งใจฟังเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกให้จบสิ้นภายในวันเดียว”

ภาพที่ 8

งานบุญเดือนหกถือเป็นงานสำคัญที่ชาวบ้านในชุมชนจะเข้าร่วมงานเพื่อให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข มีการจัดขบวนแห่พระเวสสันดร และขบวนแห่ผ้าพระเวส สำหรับขบวนแห่นั้นเดินวนรอบอุโบสถวัดศิริมงคล

ภาพที่ 9

งานบุญเดือนหกถูกนำมาแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ มีจุดเด่นที่ขบวนแห่ของชูชก กัณหาและชาลี

สำหรับตอนที่ถูกเลือกนำมาแกะสลักบนบานประตูโบสถ์นั้นช่างจะเลือกตอนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง โดยการนำเสนอภาพของชูชก กัณหา ชาลี ทหาร และผู้คนที่แบกหามข้าวของเครื่องใช้เข้าเมือง โดยมีองค์ประกอบของฉัตรและธงที่สื่อสารถึงขบวนเสด็จของกษัตริย์ การเคลื่อนย้ายสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง สุนัข สำหรับชาวบ้านผู้หุงจะนุ่งผ้าซิ่น สวมใส่เสื้อคอกลมแขนกระบอกยาวถึงข้อมือ ผู้ชายบางส่วนสวมใส่เสื้อคอกลมผ่าหน้าแขนสั้น กางเกงขาสั้นส่วนผู้หญิงสวมผ้าขาวม้าบริเวณเอวและบางส่วนมีการสวมหมวกอย่างทหาร ฉากด้านหลังเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยใช้รูปทรงของต้นไม้ใหญ่สองต้นมาเป็นสัญลักษณ์แทนป่า ชื่นเรื่องราวด้วยการใช้ลวดลายหน้าจั่วและสลักลวดลายต่อเนื่องไปเป็นลายก้นขดตลอดทั้งแผ่น โดยแกะสลักลักษณะนูนสูง (ภาพที่ 9)

4. งานเลี้ยงบ้าน ถือว่าเป็นประเพณีและความเชื่อของชาวบ้านอาฮีทุกคนจะต้องเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ในอดีตนั้นลูกหลานเมื่อไปทำงาน หรืออาศัยอยู่ต่างถิ่นจะต้องกลับมาร่วมบุญเลี้ยงบ้าน ในฐานะเป็นงานประจำปีที่มีการเลี้ยงวิญญาณบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด โดยถือว่าวิญญาณบรรพบุรุษเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านที่ทุกคนในหมู่บ้านต้องให้ความเคารพศรัทธา และนับถือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ระหว่างการประกอบพิธีกรรมนั้น ชาวบ้านจะบนบานศาลกล่าวเพื่อให้วิญญาณเจ้าปู่และบรรพบุรุษได้ปกป้องรักษา และคุ้มครองลูกหลานในบ้านอาฮีให้ปลอดภัยในชีวิต และประสบความสำเร็จในการเรียนและหน้าที่การงาน ฌวัณณ์ สันหาชนานันท์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2565) กล่าวว่า “...งานเลี้ยงบ้านของบ้านอาฮีถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีการอัญเชิญวิญญาณเจ้าปู่มาให้ศีลให้พรกับลูกหลานเพื่อให้อยู่อย่างมีความสุข ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลและผลผลิตอุดมสมบูรณ์...” สำหรับสถานที่ใช้

เลี้ยงบ้านคือ "หอเหนือ" เมื่อพิธีกรรมการเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะต้องหยุดการทำงานกันทั้งวัน (ภาพที่ 10) หลังจากวันเลี้ยงบ้านจบสิ้น จำในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรม จะอัญเชิญเจ้าปู่มาเข้าร่างทรง เพื่อร่วมเล่นงานบุญเดือนหกด้วย โดยมีขบวนแห่ของเจ้าปู่ที่นำโดยชุมชนบ้านอาฮี ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษด้วยการจัดขบวนแห่ต้นกัณฑ์ของหมู่บ้านไว้ด้านหน้าขบวน สำหรับงานบุญเดือนหกนี้มีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม

ภาพที่ 10

การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงบ้านที่หอเหนือของชาวบ้านอาฮี

ภาพที่ 11

ผลงานการแกะสลักเรื่องราวของประเพณีการเลี้ยงบ้านของบ้านอาฮี

ส่วนการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์นั้น ช่างจะเลือกตอนหลังเจ้าพ่อรับเครื่องเซ่นไหว้กิน ดื่ม แล้วท่านก็ลุกขึ้นยืนร่วมรำรำเพื่อการเฉลิมฉลอง โดยมีวงมโหรีบรรเลง สำหรับคณะที่บรรเลงนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุ โดยองค์ประกอบกึ่งกลางภาพเป็นภาพเจ้าพ่อยืนหันข้างยกขาข้างหนึ่งถือดาบรำรำ สวมเสื้อคือกลมแขนยาว กางเกงขาสั้นพอดีเข้า มีผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนที่อยู่ถัดไปเป็นทหารที่คอยปกป้องรักษาและคุ้มครองเจ้าพ่อ โดยการสวมใส่เสื้อแขนยาว คอกลม นุ่งผ้าขาวม้ากว่าเข้า สวมหมวก คาดผ้าขาวม้าที่เอว ส่วนภาพนางเทียมนั้นด้านขวามือกำลังอยู่ในท่าพ้อนสวมเสื้อคอกลม นุ่งผ้าขึ้น ส่วนการแต่งกายมีลักษณะเช่นเดียวกับผู้เล่นเครื่องดนตรีแคน และผู้ตีกลอง สำหรับฉากด้านหลังนั้นเป็นหอเหนือที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมีเครื่องประกอบ เช่น ฉัตร และเครื่องชั้น 5 จากนั้นจึงขึ้นด้วยลวดลายหน้าจั่วและต่อเนื่องไปเป็นลวดลายก้านขดตลอดทั้งบานประตูโบสถ์ โดยการแกะสลักมีลักษณะนูนสูง (ภาพที่ 11)

3) กระบวนการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว พบว่า พ.ศ. 2539 กำหนดสร้างโพธิ์ชัย ได้ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่บ้านอาฮีก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่ โดยการสร้างครอบอุโบสถหลังเก่า งบประมาณการสร้างมาจากความศรัทธาของญาติโยม หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เมื่ออุโบสถสร้างเสร็จ ใน พ.ศ. 2548 ซึ่งตรงกับช่วงสมัยของกำหนดสมมติ บัวหลวง ได้มีการประกอบพิธีกรรมเฉลิมฉลองเป็นงานบุญใหญ่ของบ้านอาฮี สำหรับบานประตูด้านหน้าอุโบสถนั้นมี 4 บาน ช่างแกะสลักชาวโยธยาได้นำเรื่องพุทธประวัติตอนประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานมาทำการแกะสลัก และชาวบ้านได้มีการนำเสนอให้มีการแกะสลักเรื่องราวประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมบ้านอาฮีแทรกลงไปบนบานประตูโบสถ์อีกจำนวน 4 บาน โดยมีเป้าหมายเพื่อการบันทึกเรื่องราวและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของบ้านอาฮีให้เป็นรูปธรรม โดยกรรมการของวัดและผู้มีบทบาทในการสร้างอุโบสถ รวมถึงช่างแกะสลักเห็นด้วยถึงแนวคิดนี้ จึงมอบหมายให้อาจารย์รำไพ กาแก้ว ได้ทำการร่างแบบพร้อมกับการจัดสรรพื้นที่ให้ออกมา 3 ส่วน คือ ส่วนล่างเป็นส่วนพื้นที่แกะสลักชื่อประเพณีและชื่อญาติโยมที่ร่วมบริจาคเงินทำบุญ ส่วนกลางประตู กำหนดเรื่องราวของประเพณีด้วยการเลือกจุดเด่นของแต่ละประเพณีมาจัดวางองค์ประกอบศิลป์ ส่วนด้านบนเป็นลวดลายก้านขด โดยลวดลายประตูด้านหลังจะมีรูปแบบการวางตำแหน่งเรื่องราว ที่สอดคล้องกับประตูด้านหน้าอุโบสถที่เป็นเรื่องราวพุทธประวัติ จากนั้นจึงส่งช่างแกะสลักได้พิจารณาและวางแผนดำเนินการต่อไป โดยการแกะสลักนั้นจะใช้เวลาประมาณ 1 อาทิตย์ สำหรับกระบวนการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวมีดังนี้

ขั้นที่ 1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงการสร้างอุโบสถใหม่ โดยมีการนำเสนอให้มีรูปแบบลวดลายบนบานประตูทางเข้าด้านหลังอุโบสถให้มีการแกะสลักแบบใหม่ที่ไม่ใช่เรื่องราวพุทธประวัติ

ขั้นที่ 2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะกรรมการวัดและปราชญ์ท้องถิ่นด้วยการเสนอให้นำศิลปวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์มาเป็นเรื่องราวสำหรับการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์

ขั้นที่ 3 ขั้นการประชุมนำเสนอและมอบหมายผู้ออกแบบลวดลายแกะสลักที่เป็นประเพณีการเลี้ยงกลอง การเลี้ยงบ้าน งานบุญเดือนหก และประเพณีแห่ต้นดอกไม้ มีอาจารย์รำไพ กาแก้ว และ

อาจารย์บุญพล จำปานิล ร่วมกันออกแบบ ขั้นที่ 4 ขั้นการนำเสนอคณะกรรมการวัดและชุมชนเพื่อการรับรู้และการวิพากษ์วิจารณ์ ขั้นที่ 5 ขั้นการดำเนินงานแกะสลักเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมโดยช่างชาวยโสธรที่มีทักษะในการแกะสลักกลดลายที่สวยงาม ขั้นที่ 6 ขั้นการติดตามและให้ข้อเสนอแนะช่างแกะสลักเพื่อความเหมาะสมและความสวยงามของการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ ดังที่ รำไพ กาแก้ว (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2565) กล่าวว่า “...อุโบสถวัดศิริมงคลถูกสร้างขึ้นมาแทนหลังเดิมที่มีการสร้างมานาน ชาวบ้านจึงมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็นร่วมด้วยกับการประชุมคณะกรรมการวัดและช่างแกะสลัก เพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดของการนำประเพณีท้องถิ่นมาแกะสลักบนผนังประตูด้านหลังอุโบสถ มีวัตถุประสงค์เพื่อการบันทึกเป็นภาพแกะสลักให้คนรุ่นลูกหลานไว้ดูเมื่อได้เดินทางเข้ามาทำบุญในวัด...”

4) การเริ่มต้นและกระบวนการใช้พื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์แกะสลักในวัดศิริมงคลนั้น เริ่มต้นจากกระบวนการคิด และการออกแบบบนฐานความคิดการนำเสนอทางศิลปวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลป์บนบานประตูโบสถ์ โดยการคัดฉากหรือตอนที่สำคัญของประเพณีและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเลี้ยงบ้าน และงานประเพณีบุญเดือนหกนั้น มาคิดหาฉากหรือตอนเพื่อกำหนดเป็นเรื่องราวหลักด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยพื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลักถูกสร้างขึ้นเพื่อการสนับสนุนความรู้ การสร้างการรับรู้และการจดจำให้กับคนในชุมชนที่เข้ามาทำบุญในวัดได้สัมผัสกับคุณค่าความงามเชิงเนื้อหา และความงามเชิงรูปแบบของการแกะสลักที่ใช้เทคนิคสร้างสรรค์ให้มีลักษณะสามมิติ เมื่อเกิดการรับรู้แล้วก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวทั้งก่อนและหลังการสร้างพื้นที่แกะสลัก ไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้บนพื้นที่การเรียนรู้ได้ สำหรับกระบวนการใช้พื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลัก เพื่อการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ขั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นมาและเรื่องราวของงานแกะสลัก 2) ขั้นการสร้างกิจกรรมการเล่าเรื่องและการสื่อความหมายบนพื้นที่การเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว 3) ขั้นการดำเนินการใช้พื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลักเป็นพื้นที่การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมบ้านอาสีสำหรับนักท่องเที่ยวและกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว 4) ขั้นการติดตาม และการประเมินผลการใช้พื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลักเป็นพื้นที่การเรียนรู้ ด้วยการสอบถามและการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว ดังที่ ณัฐวิมล สันหาชนานันท์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2565) กล่าวว่า “...การเปลี่ยนแปลงเรื่องราวบนพื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลัก จากเดิมนั้นเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ ปรบมาเป็นภาพผสมผสานศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นบ้านอาสีที่มีชื่อเสียง เช่น ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ งานบุญเดือนหกมาแกะสลักผสมผสานร่วมกับงานพุทธศิลป์อื่น ๆ ก็ทำให้บานประตูโบสถ์มีความแปลกตา และมีคุณค่าในสายตาของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาดูอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวก็ได้ใช้พื้นที่และเรื่องราวที่มีการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์มาเป็นสื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการอธิบายเรื่องราวให้กับนักท่องเที่ยวฟัง...ส่วนการใช้พื้นที่บนบานประตูโบสถ์

แกะสลักเพื่อการเรียนรู้ นั้น จะต้องผ่านกระบวนการและกิจกรรมการมีส่วนร่วม เพื่อวางแผนให้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับกลุ่มผู้เข้ามาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี...”

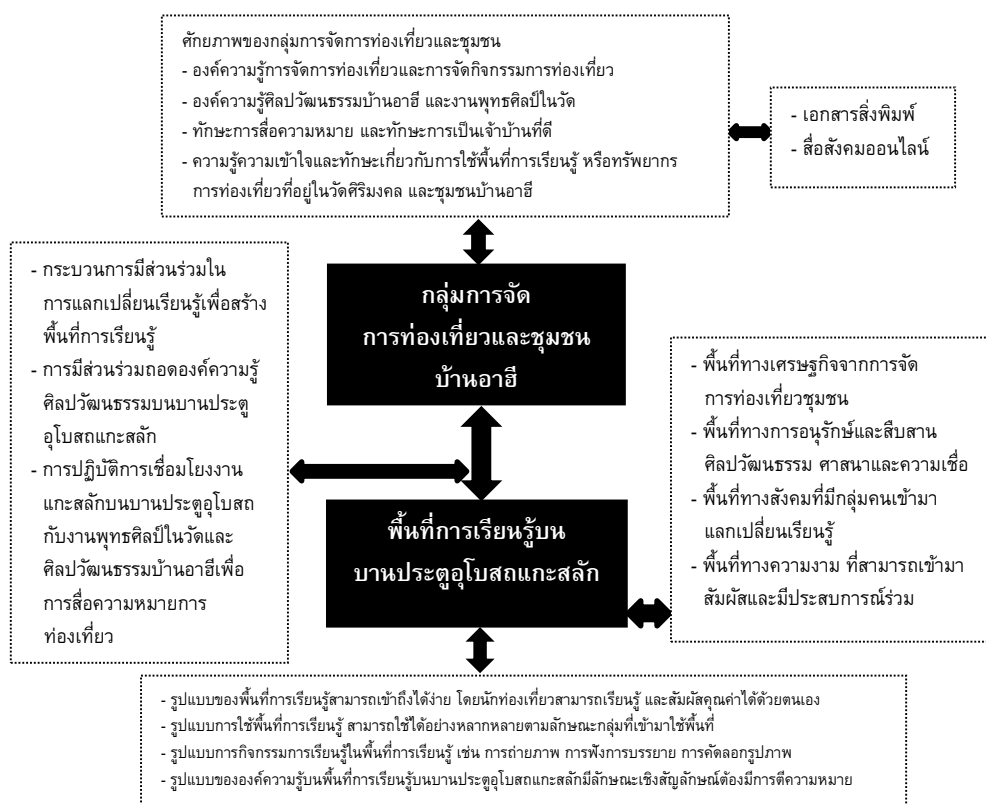
5) รูปแบบการจัดองค์ประกอบศิลปบนพื้นที่บ้านประตูปะตูโบสถพบว่า การจัดองค์ประกอบศิลปเป็นทฤษฎีและหลักการทางศิลปะที่ช่างศิลปนำมาใช้ในการจัดวางองค์ประกอบของภาพให้มีความสวยงาม สำหรับบ้านประตูปะตูโบสถทั้ง 4 บ้านนั้น ถูกแบ่งสัดส่วนพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนด้านล่างที่ช่างเว้นไว้สำหรับการเขียนชื่อประเพณี ส่วนกลาง เป็นส่วนที่แกะสลักเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี ช่างศิลปวางจุดเด่นหลักไว้ตรงกึ่งกลางภาพ เป็นรูปทรงขนาดใหญ่กว่าและมีความชัดกว่ารูปทรงอื่น ๆ ที่แวดล้อม ดังเช่น ประเพณีเส็งกลอง นำเสนอรูปทรงคน 2 คน เส็งกลอง ประเพณีแห่ต้นดอกไม้ นำรูปทรงกลุ่มคนจำนวน 4 คน กำลังแบกต้นดอกไม้ โดยมีคนในชุมชนได้เข้ามาร่วมขบวนแห่ด้วย ส่วนงานเลี้ยงบ้าน นำเสนอภาพร่างทรงที่เป็นเจ้าพ่อถือดาบพ้องในพิธีกรรมกับทหารของเจ้าพ่อ สำหรับงานบุญเดือนหกนั้นช่างแกะสลักได้นำเสนอรูปทรงของซุชก กัณฑ์ชาลี และขบวนแห่ที่มีคนเข้าร่วมจำนวนมากมาเป็นจุดเด่น และส่วนบนของบ้านประตูปะตู เป็นส่วนของการแกะสลักลวดลายก้านขด มีลักษณะเป็นตัวนกเปลวที่ช่างได้กำหนดสัดส่วนของเส้น และรูปทรงอย่างลงตัว เช่นเดียวกับเทคนิควิธีการแกะสลักให้มีความตื่นลึกละเอียดของลวดลายนก 3 ตัวที่มีการทับซ้อนกัน เมื่อภาพแกะสลักถูกแสงส่องเข้ามากระทบ ก็จะทำให้สามารถมองเห็นเป็นมิติที่มีความตื่นลึกละเอียดและปรากฏเป็นภาพแห่งสุนทรีย์ภาพในจิตใจได้

6) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวบนบ้านประตูปะตูโบสถแกะสลักเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี ได้มีผลกระทบต่อชุมชน 2 ลักษณะ คือ 1) การมีพื้นที่กายภาพที่นำเสนอศิลปวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลป์ ช่วยให้กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวใช้พื้นที่บ้านประตูปะตูแกะสลักมาเป็นสื่อทางกายภาพประกอบการอธิบายถึงช่วงเวลารูปแบบและลักษณะของประเพณีที่อยู่ในบ้านอาฮี เพื่อสร้างความเพลิดเพลินและความรู้ความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา ได้มีประสบการณ์ร่วมกับคนบ้านอาฮี และ 2) องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ถูกเชื่อมโยงเข้ากับงานพุทธศิลป์ สามารถนำมาจัดการความรู้สำหรับกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่มีการใช้พื้นที่บนบ้านประตูปะตูโบสถในการอธิบายให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้าใจตัวตน และรากเหง้าของพื้นที่บ้านอาฮี 3) รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการนำชมตามเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนและพื้นที่การเรียนรู้บนบ้านประตูปะตูโบสถ 4) ศักยภาพของคนในชุมชนที่จะใช้พื้นที่การเรียนรู้บนบ้านประตูปะตูโบสถในการที่จะอธิบายขยายความ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มเป้าหมาย ดังที่ ศัญญา สิทธิ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2566) กล่าวว่า “...บ้านประตูปะตูโบสถที่มีการแกะสลักเรื่องราวประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเส็งกลอง การเลี้ยงบ้านและงานบุญเดือนหก ถือว่าเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ช่วยสื่อสารเรื่องราวของประเพณีบ้านอาฮีได้ และกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว

ชุมชนได้ใช้พื้นที่ของบ้านประตูดุโบสถและสลักมาเป็นสื่อและเครื่องมือบอกเล่าเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จักและเข้าใจได้มากขึ้น...เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวบ้านอาฮีในปีต่อไป...” และเสถียร ลิทธิเทียมทอง (การสื่อสารส่วนบุคคล, 2566) กล่าวว่า “..กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวพานักท่องเที่ยวมาดูงานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นบนบ้านประตูดุโบสถวัดศรีมงคล เพื่อให้เห็นลักษณะของแต่ละงานประเพณี จากนั้นจึงอธิบายรายละเอียดว่าแต่ละงานนั้นจัดเมื่อไหร่ มีพิธีกรรมเป็นอย่างไร มีผู้เข้าร่วมมากน้อยเพียงใด ซึ่งก็ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและตระหนักรู้ในศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีมากขึ้น และที่สำคัญนักท่องเที่ยวยังได้เห็นถึงสุนทรียศิลป์ที่ปรากฏผ่านการแกะสลักด้วย...”

ภาพที่ 12

รูปแบบของพื้นที่การเรียนรู้บนบ้านประตูดุโบสถและสลักวัดศรีมงคลและผลกระทบที่เกิดขึ้น

ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับการรับรู้คุณค่าบ้านประตูดุโบสถและสลักเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี พบว่า พื้นที่การเรียนรู้สามารถสร้างประสบการณ์เชิงคุณค่าทั้งเชิงเนื้อหาและรูปแบบให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

เช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนบ้านอาฮีได้เกิดความตระหนักรู้ เกิดการชื่นชม และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของบ้านอาฮี ที่ได้ถูกนำมาบันทึกไว้บนบานประตูโบสถ์ด้วยการแกะสลักร่วมกับงานพุทธศิลป์อื่น ๆ โดยมีรายละเอียดของคุณค่าที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- 1) คุณค่าด้านการศึกษาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เชื่อมโยงกับงานพุทธศิลป์ที่อยู่ภายในวัด
- 2) คุณค่าด้านสังคม ช่วยทำให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวมีพื้นที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและงานพุทธศิลป์ร่วมกัน
- 3) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ โดยกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนใช้พื้นที่บนบานประตูโบสถ์แกะสลักจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน
- 4) คุณค่าด้านความงาม จากการสัมผัสกับเรื่องราวและรูปแบบงานพุทธศิลป์ จนเกิดความพึงพอใจและประสบการณ์ทางสุนทรียภาพขึ้น

2.4 อภิปรายผลการวิจัย

2.4.1 บริบทพื้นที่วัดศิริมงคล บ้านอาฮี อำเภอท่าวาสุกรี จังหวัดเลยเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณ คือเมืองตูมที่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสถานที่อย่างพระธาตุศรีสองรักผ่านการเดินทางของผู้ครองนครที่ต้องผลัดปรากจากกันด้วยความตาย โดยมีการสร้างถาวรวัตถุขึ้นคือพระธาตุครอบไว้ พร้อมกับนำพระพุทธรูปและทรัพย์สินเงินทองฝังรวมลงไปด้วย เช่นเดียวกับหลวงปู่าคมุขฉินทร์ ที่มีการบอกเล่าเรื่องราวกันต่อมาว่า พระพุทธรูปได้ลอยทวนน้ำมาอยู่บริเวณท่าน้ำบ้านอาฮี รวมถึงการสร้างถาวรวัตถุ เช่น ศาลาการเปรียญ อุโบสถสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์ และพื้นที่การทำบุญฟังเทศฟังธรรมของชาวบ้าน วัดศิริมงคลจึงเป็นวัดที่ชุมชนร่วมกันทำนุบำรุงและร่วมกันดูแล และใช้ประโยชน์ของพื้นที่วัดในการจัดกิจกรรมทางประเพณีของชุมชน เช่น การใช้วัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว หรือการฝึกสมาธิและการปฏิบัติธรรม สำหรับงานพุทธศิลป์ที่อยู่ในวัดนั้นถูกสร้างขึ้นเพื่อให้วัดเกิดความงามและงานพุทธศิลป์ยังถูกใช้เป็นสื่อในการศึกษา การอธิบาย และการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาด้วย โดยมีผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าไปสัมผัสกับงานพุทธศิลป์คือ การรับรู้ความงามแห่งวิถีชีวิตเชิงพุทธที่ถือว่าเป็นประสบการณ์เชิงคุณค่าที่พื้นที่การเรียนรู้บ้านอาฮี พร้อมให้กับทุกคนในชุมชนและนอกชุมชนได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ความมีตัวตนร่วมกัน สอดคล้องกับพระศรีสังข์ม ชยานุวัฑโฒ (ธนาวงษ์) และ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2563, น. 238-249) ที่กล่าวว่า วัดของชุมชนนั้นเป็นพื้นที่และเป็นแหล่งเรียนรู้รับรู้และชื่นชมความงามของงานพุทธศิลป์ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากการเข้าไปทำบุญไหว้พระขอพร โดยคุณค่าทางสุนทรียภาพจะช่วยพัฒนาและกล่อมเกล่าจิตใจของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้มีความประณีตขึ้น เช่นเดียวกับการเปลี่ยนทัศนคติตนเองมาสนใจหลักธรรมคำสอน การปฏิบัติธรรม และเดินทางมาเข้าร่วมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง พระครูอุตรภาวนาคณ (สจฺจาสโก) (2563, น. 1024-1037) กล่าวว่า วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวและผลงานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม

ที่เชื่อมโยงกับความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านอาฮีที่ช่วยบอกเล่าเรื่องราวจนเกิดมโนทัศน์ของวิถีและอารยธรรม แห่งความเจริญรุ่งเรืองของพื้นที่บ้านอาฮีด้วย ดังนั้นบนพื้นที่การเรียนรู้ของวัดศิริมงคล จึงได้มีการสร้างงานพุทธศิลป์ขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงพุทธศาสนาร่วมกับวิถีชีวิต และศิลปวัฒนธรรมของบ้านอาฮีที่มีความสำคัญ โดยการเน้นความเป็นหนึ่งเดียวของศาสนาพุทธกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ของวัดถือว่าเป็นพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ โดยมีพระสงฆ์ และคนในชุมชนเข้ามาใช้วัดประกอบพิธีกรรมร่วมกัน จึงเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ และการสืบสานพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2565, น. 115-131) อย่างไรก็ตาม วัดศิริมงคลถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่คนในชุมชนสามารถเข้าไปเรียนรู้และนำสิ่งที่มีความรู้ค่ามาวิเคราะห์และพัฒนาต่อยอดด้วยความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนสามารถสร้างมูลค่าและคุณค่าศิลปวัฒนธรรมผ่านการเป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวของชุมชน (รุ่งทิวา ทำน้ำ และ อธิป จันทรสุริย์, 2563, น. 90-111) สำหรับประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเส็งกลอง งานบุญเดือนหก และการเลี้ยงบ้านนั้น ถือว่าเป็นเรื่องราวของการสำนึกบุญคุณบรรพบุรุษที่ลูกหลานได้ร่วมกันประกอบพิธีกรรมขึ้นมา โดยคาดหวังให้วิญญาณบรรพบุรุษช่วยปกป้อง ดูแล และคุ้มครองลูกหลานและคนในชุมชนให้อยู่รอดปลอดภัย และมีความสุข เช่นเดียวกับงานบุญเดือนหกที่ร่วมกันประกอบพิธีกรรมเพื่อขอให้พญาแถนช่วยดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกถูกต้องตามฤดูกาลและผลผลิตดี จึงต้องแสดงออกด้วยการเตรียมเครื่องสักการะและพิธีกรรมที่ช่วยให้วิญญาณบรรพบุรุษพึงพอใจ กล่าวได้ว่าศิลปวัฒนธรรมของบ้านอาฮีนั้นเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่ทรงคุณค่าสะท้อนให้เห็นถึงทักษะความรู้ ความคิด ประสพการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม และการเรียนรู้ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาไปสู่รูปแบบเฉพาะขึ้น (กษิตเดช เนื่องจำนงค์, 2563, น. 216-230)

2.4.2 การสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวผ่านเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมชุมชน นำมาแกะสลักบนประติมากรรมของวัดศิริมงคล พบว่า การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ นั้น ถูกกลุ่มชาวบ้านในชุมชนนำเสนอต่อที่ประชุมให้เห็นว่าบนพื้นที่บ้านประตูปอสนั้นมีพื้นที่ว่าง ที่ควรมีการสอดแทรกเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีลงไป เช่นประเพณีแห่ต้นดอกไม้ การเส็งกลอง การเลี้ยงบ้านและงานบุญเดือนหกด้วยวิธีการแกะสลักเพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของงานพุทธศิลป์ของสถาปัตยกรรมอุโบสถในฐานะที่เป็นงานพุทธศิลป์หลัก ทั้งนี้เพื่อช่วยให้พื้นที่บ้านประตูปอสนั้นมีเรื่องราวที่หลากหลาย นอกจากเรื่องราวพุทธประวัติ ทศชาติชาดก สำหรับกระบวนการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ นั้น ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการสร้างความรู้ถึงการเป็นเจ้าของศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน สอดคล้องกับ พนัส จันทรศรีทอง (2566, น. 86-101) ที่กล่าวว่า การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่สาธารณะนั้น ควรสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่อยู่บนฐานคิดของการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้พื้นที่การเรียนรู้สามารถสร้างประสพการณ์และมีกิจกรรมที่สามารถออกแบบพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้จากการสังเกตพบว่า พื้นที่

การเรียนรู้บนานประตูปุโสดนั้น ถือว่าจะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมให้กับคนในสังคมได้เรียนรู้ พร้อมกับการรับรู้เรื่องราวในพุทธศาสนาและวิถีชีวิตชุมชนร่วมกันอย่างไรก็ตาม พื้นที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องพร้อมเปิดกว้างทางการเรียนรู้และการเข้าถึง พร้อมกับการมีการค้นหาบุคคลที่มีทักษะถ่ายทอดเรื่องราว แนวปฏิบัติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีให้กับผู้สนใจและนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ ตรีนันท์ ทายาทย์ (2565, น. 289-311) ที่กล่าวว่า พื้นที่การเรียนรู้ที่มีการสร้างขึ้นมานั้นจะต้องพร้อมในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมได้ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนการสร้างการเรียนรู้ การจดจำให้กับบุคคลที่สนใจ จนทำให้เกิดประสบการณ์ทางการคิดและพร้อมที่จะนำไปสู่การประยุกต์และการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไปยังคนอื่น ๆ ด้วย

สำหรับการสร้างพื้นที่การเรียนรู้บนานประตูปุโสดและสลักให้เป็นงานพุทธศิลป์นั้น ล้วนแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันในรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านอาฮี รวมถึงการพยายามนำเสนอให้เห็นถึงพื้นที่การเรียนรู้เล็ก ๆ ที่เป็นส่วนย่อยของสถาปัตยกรรมอุโบสถ ที่สามารถสร้างเป็นพื้นที่การเรียนรู้เฉพาะเรื่องราวได้ เช่น การรับรู้สุนทรียภาพในทักษะเชิงช่างที่มีการแกะสลักอย่างวิจิตร และยังมีการสอดแทรกปรัชญาความคิด คติ ความเชื่อ และหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเข้าไปในงานแกะสลักด้วย ดังนั้น พื้นที่การเรียนรู้จากพื้นที่ย่อย จึงมีเรื่องราวหรือประเด็นที่สามารถสร้างประสบการณ์เชิงคุณค่าทางความคิด ความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการคิดแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับการรู้จักในรากเหง้าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านอาฮีอย่างเหนียวแน่นต่อไปอย่างไรก็ตาม การเรียนรู้จากพื้นที่การเรียนรู้โดยมีผู้สื่อความหมายนำชม สามารถสร้างแนวความคิดให้กับนักท่องเที่ยว และมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาตามทัศนะและประสบการณ์ของผู้ชมแต่ละคน (พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน, 2560, น. 1-9) แม้ว่ากลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านอาฮีจะมีการใช้พื้นที่ของวัดศิริมงคล และพื้นที่บนานประตูปุโสดและสลักเป็นพื้นที่การเรียนรู้ ด้วยการอธิบายและสื่อความหมายตัวตนของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตำนาน และประเพณีที่สำคัญของบ้านอาฮีที่ถูกนำมาแกะสลักไว้แต่สิ่งสำคัญที่ช่วยให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนอย่างนักท่องเที่ยวได้เข้าใจกันและกันคือ กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนพื้นที่การเรียนรู้ที่มีการพัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นมา จากการสังเกตการใช้พื้นที่การเรียนรู้พบว่า กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวมีการสื่อสารความเป็นมาของวัดศิริมงคลโดยภาพรวม จากนั้นจึงนำชมพื้นที่การเรียนรู้อุโบสถและพื้นที่การเรียนรู้บนานประตูปุโสดและสลัก โดยมีการอธิบายเชื่อมโยงถึงที่มาและประเพณีท้องถิ่นในรอบ 1 ปีที่สำคัญ เพื่อสร้างจินตภาพให้กับนักท่องเที่ยว มีการรับรู้และเกิดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โกลุม สายใจ (2560, น. 1-10) กล่าวว่า การมีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลงานพุทธศิลป์ที่อยู่ในวัด โดยมีผู้นำการสนทนากลุ่มที่ต้องช่วยนำเสนอและดึงข้อมูลจากพื้นที่การเรียนรู้นั้นมาสู่การสร้างองค์ความรู้ด้านรูปแบบงานพุทธศิลป์ ด้านหลักธรรม ด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้มีความชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับ

วสันต์ ยอดถิรม (2544, น. 26) กล่าวว่า การใช้วัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้งานพุทธศิลป์นั้น จะสามารถพัฒนาศักยภาพทางจิตใจด้วยการสร้างความตระหนักรู้ และสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเรียนรู้ ทั้งนี้จะสามารถนำประสบการณ์ไปเชื่อมโยงเข้ากับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในอนาคต ดังนั้นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์ด้วยภาพแกะสลักเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮีผสมผสานรวมไปกับการงานพุทธศิลป์ จึงทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ทั้งงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อดำรงไว้ในพุทธศาสนาและภาพแห่งวิถีชีวิตชาวบ้านที่ถูกนำมาสอดแทรกเป็นพื้นที่การเรียนรู้ให้กับลูกหลานและคนในชุมชนต่อไป สอดคล้องกับ พันธ จันทรศรีทอง (2566, น. 86-101) ที่กล่าวว่า การสร้างพื้นที่การเรียนรู้นั้นจะต้องมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อพื้นที่การเรียนรู้ได้ถูกคิดและวางแผนการใช้พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ ก็จะทำให้พื้นที่นั้นมีประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพต่อไป ดังผลที่เกิดขึ้นกับบานประตูโบสถ์แกะสลักที่กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวใช้เป็นพื้นที่หนึ่งในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของบ้านอาฮี

อย่างไรก็ดี ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวบนบานประตูโบสถ์แกะสลักในวัดศิริมงคล ก็ส่งผลทำให้กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านอาฮีมีการพัฒนาศักยภาพตนเองและศักยภาพของพื้นที่การเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเข้ามาเรียนรู้ของบุคคลที่หลากหลายที่มีสิทธิในการเข้าถึงสุนทรียภาพในงานพุทธศิลป์ที่ชุมชนร่วมสร้างกันมา และยังมีการจัดทำเอกสารความรู้เกี่ยวกับการแกะสลักบนบานประตูโบสถ์แจกจ่ายให้กับนักท่องเที่ยวด้วย โดยผลกระทบการใช้พื้นที่การเรียนรู้ ส่งผลทำให้คนในชุมชนนำข้อมูลไปเผยแพร่กับผู้อื่น และมีการนำองค์ความรู้จากหลักธรรมคำสอนที่แฝงอยู่ในงานพุทธศิลป์ไปจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย ฤทธิเทพขาว พลอยท่า และ พูนชัย บันธิยะ (2564, น. 96-106) กล่าวว่า วัดถือว่าเป็นพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์จึงมีการสร้างงานพุทธศิลป์เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้คนให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอน ความดี และความงาม ดังนั้นการรับรู้งานแกะสลักบนบานประตูโบสถ์ จึงช่วยสร้างสุนทรียภาพให้กับนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่ง ราไพกาแก้ว (2565, สัมภาษณ์) กล่าวว่า “...ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอธิบายให้กับนักท่องเที่ยวฟังถึงวิธีการคิดสร้างสรรค์เรื่องราวแกะสลักบนบานประตูโบสถ์เรื่องประเพณีแห่ต้นดอกไม้งานบุญเดือนหก งานเลี้ยงบ้าน และการเสี่ยงกลองจากคนในชุมชนที่มีส่วนร่วม และการถ่ายทอดทักษะฝีมือเชิงช่างออกมาอย่างประณีตวิจิตรบรรจง มีการออกแบบจัดวางองค์ประกอบศิลป์ด้วยรูปทรงคนผสมผสานกับเรื่องราววิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและลวดลายกระหนกกันขดทำให้ช่างแกะสลักออกมาได้อย่างบิดพลิ้วอย่างมีลีลาและมีจังหวะที่ลงตัว การเรียนรู้เหล่านี้สามารถช่วยพัฒนาและสร้างเสริมประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้...”

อย่างไรก็ดี การสร้างพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวบนบานประตูโบสถ์จึงมีผลกระทบกับคนในชุมชนที่ทำให้เห็นความสำคัญของรากเหง้าทางวัฒนธรรมอย่างประเพณีท้องถิ่นที่มี

การนำมาแกะสลักเพื่อบันทึกเรื่องราวไว้ และนักท่องเที่ยวได้เข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตน จิราภรณ์ เชื้อพรวน และคณะ (2560, น. 54-63) กล่าวว่า งานพุทธศิลป์ที่มีการแกะสลักหรืองานปูนปั้นที่มีเรื่องราววิถีชีวิต หรือพุทธประวัติบนพื้นที่ อาคารสถาปัตยกรรมในวัด จึงถือว่าเป็นพื้นที่การเรียนรู้ทางศาสนา ล้วนช่วยสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียภาพผ่านการรับรู้เทคนิควิธีการ มิติ ผิวสัมผัส เส้น รูปร่าง รูปทรงและสีลาที่มีความเป็นระเบียบและลงตัวขององค์ประกอบศิลป์ ซึ่งผลของการรับรู้ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงคุณค่าความงามที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา

แม้ว่าพื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์แกะสลักของวัดศิริมงคลที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งในส่วนการบันทึกเนื้อหาเรื่องราวศิลปวัฒนธรรมบ้านอาฮี การค้นหากระบวนการสร้างพื้นที่การเรียนรู้และรับรู้ทางสุนทรียภาพ ก็เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป ซึ่งผลจากการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยการร่วมสะท้อน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ด้วยกัน ซึ่งท้ายสุดพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวจะช่วยให้เกิดผลด้านการเรียนรู้ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุนทรียภาพ และการทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวก็ได้มีพื้นที่การเรียนรู้ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะอันจะช่วยให้รู้สึกถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างได้เป็นอย่างดี ดังที่ พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง) และคณะ (2564, น. 1-13) กล่าวว่า งานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นนั้น ช่างได้มีการตีความหมายของเรื่องราวออกมาก่อนที่จะทำการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างสัญลักษณ์เชิงความหมาย โดยคาดหวังว่าผู้ชมจะได้ทำการตีความหมายขึ้นมาใหม่ตามประสบการณ์ของตนเอง จนนำไปสู่การเข้าถึงเรื่องราว และการเข้าใจเรื่องราวที่ชัดเจน โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังพื้นที่การเรียนรู้ มีดังนี้ 1) ความงาม 2) ความแปลกหูแปลกตา 3) ความน่าทึ่ง 4) ความน่าพึงพอใจ 5) ความน่าศรัทธา และ 6) ความเพลิดเพลิน ทั้งนี้ผลกระทบจากการเรียนรู้พื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์แกะสลักจะช่วยสร้างพลังแห่งความเคารพ ความศรัทธาคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของตนเองในการรู้จัก การชื่นชม การตระหนักถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งงามของบ้านอาฮี ซึ่ง ลือชัย เลพล และคณะ (2565, น. 887-900) และไทยโรจน์ พวงมณี (2561, น. 93-112) กล่าวว่า พื้นที่งานพุทธศิลป์สามารถนำไปจัดการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ได้ เนื่องจากช่างศิลป์ได้มีการสอดแทรกรูปแบบทางศิลปะ วิธีการคิด ความรู้สึกจากความเชื่อความศรัทธาวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมลงไปในเชิงสัญลักษณ์ อย่างไรก็ตาม อูโบสถ์และบานประตูอุโบสถวัดศิริมงคลนั้น ถูกทำให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพนับตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวจึงนำมาสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการเป็นผู้สื่อความหมายเรื่องราวที่มีการแกะสลักนั้นให้กับนักท่องเที่ยวได้มีการรับรู้ ซึ่งองค์ความรู้และพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวสามารถที่จะเข้าถึงได้ง่าย และพื้นที่เอื้อต่อ

การเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การรับฟังการบรรยาย การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การคัดลอกรูปภาพการแกะสลัก หรือการถ่ายภาพกลับไปเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ตรีจันทร์ ทายาทัย (2565, น. 289-311) ธนภูมิ วงษ์บำรุง และคณะ (2565, น. 144-163) แสดงความคิดเห็นถึงการร่างพื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพ ดังเช่น การแกะสลักบนบานประตูโบสถ์วัดศิริมงคลว่ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ 3 มิติ ดังนี้ 1) มิติการเรียนรู้ 2) มิติการเรียนรู้บูรณาการสู่สังคม และ 3) มิติการเรียนรู้การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม โดยการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ยั่งยืนนั้น จะต้องผ่านการประชุม การร่วมกันวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และการค้นหาแนวทางในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนร่วมกัน โดยผลของกิจกรรมจะผ่านความเห็นชอบของผู้เกี่ยวข้อง สำหรับงานแกะสลักบนบานประตูโบสถ์นั้นถือว่าเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่จะเข้าใจและเข้าถึงประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวที่มีต่อบ้านอาฮีได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเรื่องราวที่ถูกนำมาแกะสลักนั้นมีความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และปรัชญาที่แฝงอยู่ ดังนั้นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยวบนบานประตูโบสถ์แกะสลัก จึงเป็นงานพุทธศิลป์ที่สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายมิติ และยังสามารถนำไปเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในศิลปวัฒนธรรมพื้นที่การเรียนรู้อื่น ๆ

2.5 ข้อเสนอแนะ

2.5.1 เนื้อหาเรื่องราวทางศิลปวัฒนธรรมที่ถูกนำมาจำลองเพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้บนบานประตูโบสถ์จำนวน 4 บาน 4 เรื่องราว ที่ถูกถ่ายทอดออกมาเชิงสัญลักษณ์ของรูปทรงผ่านการจัดวางรูปแบบ จนสามารถสะท้อนเรื่องราวของวิถีชีวิตของชุมชนบ้านอาฮี ที่มีความผูกพันกับความเชื่อท้องถิ่นและพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลอาฮี ต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว เพื่อที่จะทำให้กลุ่มการจัดการท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้ใช้ศิลปวัฒนธรรมในการเรียนรู้และส่งเสริมให้ผู้สื่อสารทางการท่องเที่ยวได้ใช้ภาพแกะสลักบนบานประตูโบสถ์และองค์ประกอบที่อยู่ในวัด จัดการความรู้ให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้และการท่องเที่ยว เพื่อการขยายองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เกิดจินตภาพและหาโอกาสที่จะเดินทางมาเข้าร่วมงานประเพณีตามช่วงเวลานั้น ๆ ได้

2.5.2 พื้นที่การเรียนรู้งานพุทธศิลป์ในวัดศิริมงคลนั้น ล้วนมีรูปแบบและเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ เช่น ตำนานพระธาตุมะนาวเตี้ย ตำนานพระมูจลินทร์นาครก ส่วนพื้นที่ที่เป็นงานพุทธศิลป์ อย่างสถาปัตยกรรมอุโบสถ ศาลาการเปรียญก็ถูกนำมาเป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ที่เข้ามาทำกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมของชุมชนตลอดทั้งปี ดังนั้นภาครัฐควรเข้าไปจัดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพิพิธภัณฑ์ชุมชน ด้วยการขอรับบริจาคข้าวของเครื่องใช้เก่า และมีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมาเพื่อนำมาจัดแสดง เนื่องจากมีพื้นที่ที่ถูกสร้างไว้แล้วและยังไม่มีมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการ

เอกสารอ้างอิง/References

- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 4(2), 176-191.
- กฤษฎา ไชยงาม, ไพโรจน์ เชื้อคำเพ็ง, สุริทัศน์ วรรณสาร, ไพรินทร์ คุณมี, ภริตา อากรตน, อภิษฐา ชัยบุตร, สอน ดามัง, สัญญา สิทธิ, ชีรนนท์ พิทักษ์ราษฎร์, ประเดิม อุ้มเมือง, นภัสนันท์ อ่อนตา, ราไฟ กาแก้ว, กฤตพร พิทักษ์ราษฎร์, สายใจ กันระเรศ, เสลียง สิทธิเทียมทอง, และ ดำรงค์ศักดิ์ มะโนแก้ว. (2560). *การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมบ้านอาฮี อำเภอท่าวาสุกรี จังหวัดเลย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กษิตเดช เนื่องจำนงค์. (2563). การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม. *ทีทัศน์วัฒนธรรม*, 19(2), 216-230.
- โกสุม สายใจ. (2560). พุทธศิลป์กับการจัดการความรู้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 3(1), 1-10.
- จิราภรณ์ เชื้อพรวน, พระมหาสมบัติคุณโสโก, และ พระครูวินัยธรรมรัตน์เขมโร. (2560). วิเคราะห์สุนทรียศาสตร์ของประติมากรรมที่ปรากฏในพระมหาเจดีย์ชัยมงคลวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 22(2), 54-63.
- ฐาปกรณ์ เครือระยา. (2558). การศึกษารูปแบบและเทคนิควิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะพม่า-ไทใหญ่ที่ปรากฏในนครลำปาง. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 4(1), 1-18.
- ตรีจันทร์ ทายาทย์. (2565). การศึกษามิติพื้นที่การเรียนรู้ดนตรีไทยในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 20(1), 289-311.
- ไทย์โรจน์ พวงมณี. (2561). การศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สู่การออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน. *วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ*, 2(1), 93-112.
- ไทย์โรจน์ พวงมณี, ณศิริ ศิริพริมา, คชสิทธิ์ เจริญสุข, และ พชรมณ ใจงามดี. (2565). พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมวัดศรีจันทร์ บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลยกับการจัดการแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวของชุมชน. *พินเนศวรสาร*, 18(2), 115-131.
- ชนภูมิ วงษ์ปำหุ, วรากร สงวนทรัพย์, ปริญญ์ มรรคสิริสุข, และ วิกันดา สีคง. (2565). การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.*, 35(2), 144-163.
- พนัส จันทรศิริทอง. (2566). พื้นที่การเรียนรู้: ในวันที่โลกหมุนเร็ว. *วารสารมยุรทอง*, 1(1), 86-101.

- พรกมล ระหาญนอก, ไทโยโรจน์ พวงมณี, คชสิทธิ์ เจริญสุข, และ พลสยาม สุนทรสนิท. (2-5 ธันวาคม 2561). แนวทางการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนบ้านอาฮี ตำบลอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ราชภัฏวชิร ครั้งที่ 5*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- พระครูภาวนาโพธิคุณ, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, และ สุวิน ทองปั้น. (2558). การศึกษาวิเคราะห์ความงามรูปแกะสลักเชิงสุนทรีย์ในอังกอร์วัด. *ธรรมทรรศน์*, 14(3), 175-184.
- พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวิฑฒโน. (2560). การศึกษาคคุณค่าของศิลปะปูนปั้นภายในวัดตามการรับรู้ของคนในจังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 6(1), 1-9.
- พระครูอุตรภาวนาคุณ (สจจาสม). (2563). แนวทางการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในอำเภอนายูง จังหวัดอุดรธานี. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(3), 1024-1037.
- พระชยานันท์มณี, วรปรัชญ์ คำพงษ์, พระครูฉันทเจตยานุกิจ, พระปลัดนฤตล กิตติภักโท, และ อรพินท์ อินวงศ์. (2562). ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(2), 315-331.
- พระมนชัย ถาวโร (ยางแวง), จรัส ลีกา, และ สุวิน ทองปั้น. (2564). การวิเคราะห์ความงามสัมผัสไม่ตามทฤษฎีจิตนิยม วัดเจริญทรงธรรมบ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 21(1), 1-13.
- พระมหาเศรษฐศิริ ปกสโร, วิโรจน์ วิชัย, และ พิสิฐ โคตรสุโพธิ์. (2564). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในเชียงราย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(1), 175-187.
- พระมหาสมศักดิ์สถิตสมปโน, ธีระวัฒน์ แสนคำ, และ บุญวัฒน์ บุญทะวงศ์. (2563). พระเจดีย์สำคัญในจังหวัดเลย: วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พุทธศิลปกรรมศรัทธาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง. *Journal of Modern Learning Development*, 5(1), 94-107.
- พระราชปรีชาเมณี, พระครูสุธีร์คัมภีร์ญาณ, และ พระมหามิตร ฐิตปัญโญ. (2563). การจัดการพุทธศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเลย. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(4), 49-58.
- พระศรีสังคม ชยานุวัฑฒโน (ชนาวงษ์) และ ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2563). การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา: รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคม. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 7(3), 238-249.
- พริยา พิทยาวัฒน์ชัย, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, และ พระครูปริยัติธรรมวงศ์. (2563). วิเคราะห์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศน์สถานของวัดเจติยภูมิ อำเภอโนนพอง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(1), 63-74.

- รุ่งทิวา ทำน้ำ และ อธิป จันทรสุริย์. (2563). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีถิ่นบนฐานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. *ที่ทัศนวัฒนธรรม*, 19(2), 90-111.
- ฤๅเทพขาว พลอยท่า และ พูนชัย บันธิยะ. (2564). การฟื้นฟูประเพณีการสร้างพระแสงไม้ของวัดอุ้มลอง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. *Journal of Cultural Approach*, 22(4), 96-106.
- ลือชัย เลพล, ทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ, และ พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑูมโน. (2565). ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์ในพระธาตุหนองบัวต่อความเชื่อเรื่องบุญบาปของชาวพุทธในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 887-900.
- วสันต์ ยอดอ้อม. (2544). *สัมพันธ์ในเขตภาคอีสานตอนบน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมโชค สินธุกุล. (2560). การศึกษาศิลปะในงานออกแบบและจัดสร้างงานจิตรกรรมลายรดน้ำ. *Journal of the Faculty of Architecture King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang*, 25(2), 139-149.
- สรารุช ผาณิตรัตน์, สาริต ทิมวัฒนบันเท็ง, และ กิตติกรณ์ นพอุดมพันธ์. (2564). การสร้างพื้นที่ทางศิลปวัฒนธรรมในเขตคลองสานสู่เมืองสร้างสรรค์. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(1), 93-108.
- อดุลย์ หลานวงศ์ และ พระมหามิตร จิตปัญญา. (2562). หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพุทธศิลป์จังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(1),